

"כי לא שלום ידברו..."

יד החזקה

אני מאמין שאת הסיבה לכך יש לחפש במעמקי נפשנו הלאומית.

וב השלמות השלום בין ישראל ומצרים היה צריך להיות גדול חגיגה מאז קוסידימדינה. האם לא לכך ייחלנו כל השנים? האם לא זאת היתה מטרתנו העליונה מאז ראשית המיפעל הציוני — השלמה בין ישראל והערבים, הכרת הערבים בכות קיומנו הלאומי הריבוני?

תחת זאת היה זה יום של מועקה ומפח-נפש. עצבות ודיכאון. ולא רק בשל ההצגה המגוחכת של קומץ הלאומנים בימית.

מדוע? דעתי פעם כאן תהליך נפשי מסוים. כן, אותו ירחמיאל בן ירחמיאל ביטא אותו היטב.

דורות רבים של יהודים חיו באווירה של חוסר-שלום וחוסר-ביטחון. הם למדו להסתדר עם זה. הרגליי הם הרוחניים, תרבותם, דפוסי מחשבתם הלאומית הארי-שית — כולם התאימו את עצמם למציאות בסיסית זו.

דפוסי-מחשבה קבועים מעניקים הרגשה של ביטחון. אתה יודע למה לצפות, וגם איך להגיב. הגויים התנפלו מדי פעם על היהודים, והיהודים התפללו לאלוהיהם: "שפוך חמתך על הגויים!" הם ישובו על מיוודותיהם הרוחניות והחומריות, מוכנים לתווה בהולה בכל עת. הם הסתגלו היטב לצורת-קיום זו, כשם שכל בעלי-חי בטבע מסתגל לסביבתו, כדי להישרד.

כאורח פאראדוקסלי, עצם ההרגל למצב של אי-ביטחון יצר הרגשת-ביטחון.

הציונות, שהחזירה חלק מן היהודים לקרקע של מולדת, היתה אמורה לשנות דפוסי אלה. היא לא עשתה כן. עוד ייכתבו ספרים רבים כדי להסביר תופעה זו. יתכן שהדפוסי היו חזקים מדי. יתכן שהציונים היו מהפכנים קטנים מדי בשטח הרוחני, בהקשעים את כל מרצם במהפכה המעשית האדירה שחוללו.

בבואם ארצה, הסתבכו הציונים מייד בסיכסוך חדש, שהם לא היו מוכנים לו. במלחמת-100 השנים בין הציונים והפלסטינים, מצאו כל הפחדים הישנים, כל הרגשת אי-הביטחון, כל דפוסי-המחשבה הקודמים, עידוד וחיזוק. "העולם כולו נגדנו", שרים הנערים בעליונות, ו"עם ישראל חי (במלחמה)".

כך התחזקה בארץ עוד יותר התבנית הרוחנית הקרי דמת, בקרקע-צמיחה חדשה. העם למד להסתדר במילי-חמה. הוא הסתגל לתנאי-הקיום במלחמה. הוא פיתח כישרונות מילחמתיים מעולים. הוא ניצח בקרבות. הוא מרגיש — זוהי האמת הפשוטה — די טוב במלחמה.

המלחמה גם טיפחה הרגשת-עליונות. אם כל העולם נגדנו, משמע שאנחנו מיוחדים מאוד. משמע שכולם מקנאים בנו, מפני שאנחנו נעלים יותר, מוסריים יותר (ולא חשוב מה אנחנו עושים. אנחנו מוסריים בתורשה, כשם שאחרים הם ג'ינג'ים בתורשה).

כך אמר ירחמיאל. זה היה המצב ערב בואו של אנוור אל-סאדאת. מחשבותינו וכישרונותינו, מורשתנו וכלכלתנו, הינוכחו ומאמצינו, היינו הפוליטיים והרוחניים — הכל היה מאורגן במלחמה, מתואם למלחמה.

על העמדות שהיו שגורות בפיה מאז הרגע הראשון של יומת-השלום: רצונה בשלום, דעתה כי לא יתכן שלום כולל בלי פיתרון הבעייה הפלסטינית. סירובה להכיר בטיפוח ירושלים המיוזחת. כך אמר אנוור אל-סאדאת לפני חמש שנים בכנסת, וכך אומר חוסני מובארק כיום. לפי ההגיון, היה מצב זה צריך להשפיע לטובה על מצב-הרוח בישראל.

הנה כי כן, הוכח כי השלום אכן יתכן. הוא כבר מגיב פירות ראשונים ברחבי אפריקה, סעודיה, תוניסיה ומארוקו השמיעו קולות של שלום. מצריים מתפיסת עם העולם הערבי מבלי לבגוד בשלום.

המסקנה מתבקשת: המצרים הם ערבים והם עשו שלום. אם המצרים יכלו לעשות שלום ולדבוק בו, יתכן שלום גם בין ישראל ובין עמים ערביים אחרים. כדאי לנסות, כדי לתת צ'אנס לשלום. כדאי להסתכן בסיכונים מסויימים, מחושבים ומבוקרים, כדי להתקדם בדרך זו. כדאי להשתמש בשרותיה הטובים של מצריים

דוד מנגן (ציור של מבראנט)

כדי להגיע למגע-שלום עם ארצות ערביות נוספות. כדאי ליצור לשם כך אווירה של רגיעה ואמון ורצון טוב, תוך ויתור על מעשים פרובוקטיביים בלתי-נחוצים — הן בשטחים הכבושים, הן בשאר גבולותינו. זה היה צריך להיות המצב במאי 1982.

והנה, עינינו הרואות: המצב הפוך. לא זה בלבד שחיימנו את המצב בגבול הצפוני, בלי סיבה נראית-לעין. לא זה בלבד שהגברנו את קצב ההתנחלויות, והרגינו בפתיחת-אש בגדה וברצועה. אלא גם — ובעיקר — התרחקנו בליכנו מן השלום.

דבר שרוב עם שאר הערבים, ובמיוחד עם הפלסטינים — הרי זה משול כמעט לבנידה.

שיא מצריים הנחית עלינו הלם כביר. הוא עירער את כל המוסכמות. הוא פרץ פירצה בחומת-הגטו שמסביבנו — חומות גזרות מאוד, היוצרות אשליה של חסות וביטחון. הוא הוציא אותנו למרחב.

זה יצר אי-נחת. הצב הוצא מן הבית שלו, החפרי פרות מן התל. כמה ציפורי-דורור, כמו עור וייצמן, מילאו את הריאות באוויר צח והמריאו. רבים אחרים נענו כאילו כפאם שד, והתנגעו אל הנוחיות של אתמול. הדפוסים הישנים לא נכנעו כדי קרב. הם לא נכנעו כלל וכלל. הם השיבו מידחמה שעררה.

הם נאחזו בכל מיכשול. הם שאבו עידוד מכל תקלה. השלום לא יקום. ואם קם, הוא לא יחזיק מעמד יום אחרי הנסיגה, ואם החזיק מעמד, הוא ימות מחר. ואם המצרים בסדר, כל שאר הערבים הם רוצחים. כי לא שלום ידברו.

ההלם של סאדאת היה כביר, אך לא די כביר. הוא פרץ פירצה בחומות הגטו, אך הפירצה כוודה. כוחות רותניים חדשים הוטלו אל תוך המערכה. והם מקימים עתה באופן קדחני חומה חדשה מסביב למקום הפרוץ. (יתכן שיאסר ערפאת היה יכול לפרוץ פירצה גדולה עוד יותר, אילו נקט יוזמת-שלום דרמאטית. אבל לפלסטינים יש בעיות רוחניות משלהם, שהן די דומות לשלנו.)

וכך, חמש שנים אחרי המעשה ההיסטורי היחיד במינו של אנוור אל-סאדאת, שלוש שנים אחרי כריתת חוזה-השלום עם הגדולה במדינות-ערב, חודש אחר הגשמת ההסכם והשלמת הנורמליזציה, משרד קול ישראל שיחיתירחמיאל פסבדורטני"כית, לאמור: שום דבר לא קרה. הכל בסדר. המלחמה נמשכת. כל הגויים נשאר בנייבליעל. לא שלום ידברו. לעזאזל המציאות. לא כלום מחר. אתמול הכל. הגטו חי וקיים. כי נוח לנו בגטו.

ת חילה השבתי שטעיתי בזהות התחנה, ושאני מקשיב לתוכנית. היתולית.

מישהו, שהתחזה כפרופסור ייקי, השמיע ברדיו, במיבטא גרמני מוגזם, דברים כה מסמרי-שער, עד שרק מטורף גמור יכול היה להשיעם ברצינות. בלי ספק — פארוודיה. טוביה צפיר? שלמה ניצן? גדי יגיל?

אך אמיאט ענה בלבו השך נורא: אין זו פארוודיה כלל! כך מדבר פרופסור אמיתי בתחתי-ההשדור הישראלי, פחות משלושה שברי עות אחרי הגשמת חוזה-השלום בין ישראל ומצריים.

ה איש, מישהו בשם ירחמיאל ברגמן, דיבר לפני שבועיים בפנתה-הנח"ך. דבריו היו מוקדשים לאחד השירים היפים ביותר בתנ"ך — תהילים פרק ל"ה. זוהי זעקה של משורר מיואש. הקורא בצר לו לאלור היו, הוא זועק לעזרתו נגד צורריו כפוייה-טובה.

לא נאמר אם הכוונה היא לאנשי-כיעזר מכניישראל או לאנשי-רשע מקרב הגויים. לדויד,

ריבה, יהוה, את יריביי, לחם את לוחמיי! חזק מן וציונה, וקומה בעזרתיי! והקך חנית וסגור לקראת רודפיי, אמור לנפשי: ישועתך אני!

...כל עצמותי תאמרנה: יהוה מי כמותך, חציל עני חזק ממני, ועני ואביון מגולולי! יקומון עירי-חמס, אשר לא ידעתי ישאלוני, ישלמוני רעה תחת טובה, שכול לנפשי.

...אל ישמחולי אויביי-שקר, שונאי-יחנם יקרצו עין. כי לא שלום ידברו, ועל ריגעי ארץ דיברי-מירמות יחשבוני.

וירחיבו עלי פיהם, אחור: היאח, היאח, ראתה עינינו! אפשר לצטט פסוקים אלה במאבק החברתי נגד נצלי נים וגזלנים, או במאבק העדתי נגד עילית יהירה, או במאבק הלאומי נגד אויב זר.

לא כך סבור ירחמיאל. וזהו ההסבר שהוא מסר להמוני עמי-ישראל, שהקשיבו לדבריו בדרכים ובבתים (אני מביא את הדברים מן הזיכרון):

כל הגויים שונאים את עמי-ישראל, מפני שהוא העם היחיד בעולם שהוא מוסרי, טהור, בעל-ערכים. כל הגויים רוצים מוותרים. הם משלמים לנו רעה תחת טובה. כשאנחנו מוותרים למען השלום על כל היקר לנו, הם דורשים מאיתנו עוד ועוד. כי לא שלום ידברו, אלא מלחמה, גם כאשר אנחנו מקריבים את עצמנו למען השלום.

למרות מעשינו הנעלים, הצודקים, שוחריי-השלום, שונאים אותנו כל הגויים וקמים עלינו. הם מגנים אותנו במועצותיהם. הם משמיצים אותנו ובוים לנו, כי אנחנו יפים וטהורים. לעולם לא יעשו עימנו שלום. לעולם לא ישלמו עם קיומנו. כי לא שלום ידברו.

וכן הלאה וכן הלאה. לא היו אלה בירבוריו של פאראנאוד מיסכן, הזקוק לאישפוז דחוף. אילו היה כזה, מן הסתם לא היו מניחים לו לשאת את דברו באוזני הממונים. עורכי קול ישראל סברו, מן הסתם, כי אלה הם דברים שפויים של פרופסור נורמלי לגמרי.

כך שאם יש כאן מחלת-רוח, אין זו מחלתו של האיש ירחמיאל. זוהי מחלה קודקטיבית, מחלה שהפכה נורמה ציבורית. ועליה כדאי לעמוד.

א רבעה שבועות עברו מאז שהוגשם במלואו, על-ידי שני הצדדים, חוזה-השלום הישראלי-מצרי. לאורך הגבול החדש-ישן קמו תחנות-מעבר. האוטובוסים נוסעים והמטוסים טסים בין קאהיר ותל-אביב. הצעירים מציגים תערוכות איש בארץ רעה, להקות פולקלור ותזמורות של הארץ האחת מופיעות בארץ השניה.

היו שניבאו: נכון, הם מתנהגים יפה, מפני שהם רוצים שיחיו להם את שארית סיני. תראו-תראו מה יקרה למחרת יופי-הסיגה. הכל ייעלם, הכל יימוג, כמו חלום. השלום ייעלם כפאטה-מורגאנה.

עברו ימים ושבועות, ולא קרה כדבר הזה. קרה ההיפך: מצריים דבקה בעמדתה ובתחתי-ביויר תיה בצורה הקפדנית ביותר. לטובה ולרעה, היא חוזרת

ה מזור. זה מזור מאוד. כאשר יש סתירה כה בולטת בין המציאות ובין התחושה, זה אומר דרשני. מדוע איננו יכולים להניח לעצמנו ליהנות מן השלום, שעבורו אכן הקרבנו קורבנות?

מדוע אנחנו נתפסים בתאוה בכל חריקה ביוורקראי טית בתהליך הנורמליזציה המצרי-ישראלית, ומנפחים אותה לממדים של משבר נורא? מדוע איננו מסוגלים ליישם את לקחי השלום המצרי ביחסנו אל העמים הערביים האחרים? מדוע אנחנו מחפשים, ממש מתחת לאדמה, כל סימן וצלי-סליסמן לכך שהשלום נדון לכישלון?

מדוע, בקיצור, אנחנו מניחים לטוטה כמו אותו ירחמיאל לזהם את גליה-האתר בדבריי-הבל פאראנאוי דיים על איהאפשרות המחוללת של שלום בין ישראל והגויים?

הוא שניבאו: נכון, הם מתנהגים יפה, מפני שהם רוצים שיחיו להם את שארית סיני. תראו-תראו מה יקרה למחרת יופי-הסיגה. הכל ייעלם, הכל יימוג, כמו חלום. השלום ייעלם כפאטה-מורגאנה.

עברו ימים ושבועות, ולא קרה כדבר הזה. קרה ההיפך: מצריים דבקה בעמדתה ובתחתי-ביויר תיה בצורה הקפדנית ביותר. לטובה ולרעה, היא חוזרת

הוא שניבאו: נכון, הם מתנהגים יפה, מפני שהם רוצים שיחיו להם את שארית סיני. תראו-תראו מה יקרה למחרת יופי-הסיגה. הכל ייעלם, הכל יימוג, כמו חלום. השלום ייעלם כפאטה-מורגאנה.

עברו ימים ושבועות, ולא קרה כדבר הזה. קרה ההיפך: מצריים דבקה בעמדתה ובתחתי-ביויר תיה בצורה הקפדנית ביותר. לטובה ולרעה, היא חוזרת